

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Історичний факультет

Кафедра політології та соціології

Дипломна робота

магістра

з теми: **« ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ»**

Виконала:

студентка 2 курсу, Рb1M17 групи
спеціальності *052. Політологія

Філякіна Оксана Олександрівна

Керівник:

Кобильник В.В.,

Кандидат політичних наук, доцент
кафедри політології та соціології

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. СУТНІСТЬ І ФОРМИ ДЕРЖАВИ ТА ДЕРЖАВНИЙ АПАРАТ	8
1.1 Конституційні положення про організацію державної території.....	8
1.2 Механізм держави, державний апарат і державна служба в системі державного управління.....	11
Висновок до розділу.....	17
РОЗДІЛ II. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ УКРАЇНИ	18
2.1 Поняття та система державного устрою України.....	18
2.1.1. Характерні риси адміністративно-територіального устрою.....	25
2.1.2. Теорії розподілу державного устрою.....	28
2.2. Принципи державного устрою України.....	32
2.3. Гарантії державного устрою України.....	38
Висновок до розділу.....	44
РОЗДІЛ III. УНІТАРНА ФОРМА ТЕРИТОРІАЛЬНОГО (ДЕРЖАВНОГО) УСТРОЮ ДЕРЖАВИ	45
3.1 Унітарна форма державного устрою та її види.....	45
3.2 Способи встановлення унітарності.....	60
3.3 Унітарна форма територіального устрою України.....	62
3.4 Актуальність проблеми державного устрою України.....	68

Висновок до розділу.....	84
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	84
ДОДАТКИ.....	94
Додаток №1. Механізм держави та державний апарат.....	94
Додаток №2. Форми держави.....	95
Додаток №3. Адміністративно-територіальний устрій України.....	96

ВСТУП

Актуальність дослідження. Держава як складна соціальна система зі своїми елементами - публічна влада, громадяни, територія та кордони, загальні справи, бюджет і податки, правовий порядок, офіційна участь у світовому співтоваристві - розкриває свій потенціал у процесі життєдіяльності.

Управління державними справами вимагає високої організованості й компетентності, професіоналізму. Воно припускає безперервність функціонування держави, що має вчасно вирішувати стратегічні й тактичні завдання і поєднувати для цього зусилля багатьох органів, установ, організацій і людських ресурсів, раціонально використовувати потенціал суспільства.

Дійти до цього можна лише шляхом забезпечення чіткого і функціонального зв'язку всіх елементів держави. Мова йде про свого роду «кістяк» держави, про її опорну конструкцію, без чого не можна домогтися стійкості держави і її цілеспрямованого впливу на політичні, економічні, соціальні, культурні та інші процеси.

Одним із ключових елементів, який забезпечує ефективність організації та функціонування державного організму, є державний устрій.

Проблема державного устрою України є одним із основних факторів, який визначає напрями генезису вітчизняної державності на сучасному етапі.

Втім, саме у 2014 р. виникли складні завдання та виклики, раніше не відомі державотворенню та правотворенню незалежної України. У сучасних умовах, коли виникла реальна загроза територіальній цілісності та втрати суверенітету України, проблема державного устрою України набуває особливої актуальності. Це зумовлено складністю та неоднозначністю нинішніх політико-правових процесів, зокрема, проведенням антиконституційного референдуму 16 березня 2014 р. у Криму з подальшою окупацією цієї адміністративно-територіальної одиниці України Російською Федерацією, загостренням військово-політичної ситуації в Луганській і Донецькій областях та

самопроголошенням так званих Луганської народної республіки (ЛНР), Донецької народної республіки (ДНР), спробами утворити інші квазідержавні утворення на території України тощо.

У ході розробки магістерської роботи було поставлено завдання визначити форму державного устрою незалежної України.

На сьогоднішній день політична ситуація в Україні є досить нестабільною. Тому тема дипломної роботи є актуальною, оскільки ми маємо можливість проаналізувати чи «унітарна форма державного устрою» консолідує український народ, чи навпаки - роз'єднує.

Мета дослідження. Метою дослідження є виявити проблеми реалізації державної влади і державне управління за територіальним принципом та виробити способи їх подолання.

Об'єктом дослідження є система суспільних відносин щодо територіальної організації влади в Україні.

Предметом дослідження є особливості форми державного устрою в контексті державотворення в Україні на сучасному етапі.

Завдання дослідження:

- розглянути теоретичні засади державного устрою;
- проаналізувати конституційні положення про організацію державної території, поняття та систему державного устрою України;
- дослідити характерні риси адміністративно-територіального устрою;
- виявити особливості та проблеми унітарної форми державного устрою в Україні;
- запропонувати можливі шляхи вирішення проблем у контексті реалізації розподілу публічної влади на сучасному етапі державотворення в Україні.

Для досягнення мети дослідження і вирішення поставлених завдань у роботі використовуються наступні **методи**:

Метод аналізу та синтезу, що дає можливість дослідити та проаналізувати особливості державного устрою в контексті сучасного державотворення в Україні через розподіл їх, на окремі елементи з метою вивчення їх внутрішніх зв'язків та динаміки розвитку. Задля реалізації цього методу використовуються такі методичні прийоми, як аналогія, порівняння, структуризація та узагальнення.

Системний метод дає можливість систематизувати характерні конституційно-правові засади державного устрою, аналізувати основні принципи та гарантії державного устрою України.

Застосування структурно-функціонального аналізу дає можливість з'ясувати основні принципи нерозривного причинно-наслідкового зв'язку між особливостями державотворення в Україні, що обумовлюють їх цілісність. Взаємозалежність елементів сучасного державотворення зумовлює виникнення факторів, які впливають на його подальший розвиток.

Метод моделювання дає змогу конструювати ту чи іншу ситуацію в контексті сучасного державотворення в Україні, яка може вплинути на особливості державного устрою.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягає у здійсненні комплексного аналізу та структуризації особливостей державного устрою в контексті сучасного державотворення в Україні. Виявлено, що недостатня увага до державно-територіальних проблем у сучасній Україні обумовлює як труднощі у науковому тлумаченні таких понять, як унітаризм, федералізм і федералізація, регіоналізм і регіоналізація, децентралізація та деконцентрація тощо, так і негативно впливає на практику, свідченням чого є вкрай непослідовна державна регіональна політика, складність та

неоднозначність нинішніх політико правових процесів. Охарактеризовано основні конституційно-правові засади державного устрою в Україні.

Практичне значення одержаних результатів полягають у всебічному, комплексному аналізі особливостей державного устрою в Україні. Результати дослідження можуть використовуватися при підготовці до семінарських занять з курсів: «Державне будівництво», «Державне управління та місцеве самоврядування», «Загальна теорія політики», а також при роботі над науковими статтями студентами зі спеціальності «Політологія».

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які поділені на підрозділи, висновків та списку використаної літератури. Загальний об'єм роботи –96 сторінок.

ВИСНОВКИ

Питання державного устрою держави, його принципів, функцій, системи та статусу її складових є однією з найменш досліджених та суперечливих у сучасній юридичній науці. Значною мірою недостатня увага до державно-територіальних проблем у сучасній Україні обумовлює як труднощі у науковому тлумаченні таких понять, як унітаризм, федералізм і федералізація, регіоналізм і регіоналізація, децентралізація та деконцентрація тощо, так і негативно впливає на практику, свідченням чого є вкрай непослідовна державна регіональна політика, складність та неоднозначність нинішніх політико-правових процесів.

Сучасні наукові дослідження свідчать, що державний устрій є складним багатогранним явищем. Його не можна ототожнювати ні з територією, її організацією, ні з адміністративно-територіальним устроєм. Це складне системне державно-правове утворення, що має (повинно мати) соціально-політичні, господарсько-економічні, організаційно-правові, національно-етнічні, духовно-культурологічні, природно-географічні й екологічні підвалини.

У концептуальному плані «державний устрій» є найбільш широкою за змістом категорією, тоді як «територіальний устрій» та «адміністративно-територіальний устрій» - це його невід'ємні складові частини. Тому під державним устроєм варто розуміти територіальну в державних кордонах організацію держави, яка визначає просторові межі дії державної влади, відносини між адміністративно-територіальними одиницями, центральною та місцевою державною адміністраціями (у значенні державних організаційних структур), державними структурами та місцевим самоврядуванням із конституювання та управління територіями, між публічною владою (державною та муніципальною) та населенням. Це - елемент форми держави, який характеризує територіальну організацію влади та державного самовизначення народу, який на ній проживає.

Українська державність історично склалася як унітарне утворення, а тому як у сучасних умовах, так і в майбутньому для нашої держави більш природним та історично сформованим є саме унітарний державний устрій з істотним розширенням самостійності місцевого самоврядування за рахунок подальшої демократизації та децентралізації у здійсненні державної влади. Сьогодні Україна (об'єктивно і суб'єктивно) ближча до унітарної децентралізованої держави.

Державний устрій кожної країни зберігає свою непорушність і належним чином організовується, функціонує і розвивається за наявності цілісної системи нормативно-правових, організаційно-правових та інших гарантій. Гарантіями державного устрою, як правило, виступають певні умови, засоби, способи діяльності народу, держави, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян щодо встановлення, визначення, організації, функціонування, забезпечення стабільності та захисту державного устрою.

Конституція України передбачила і закріпила відносно цілісну систему нормативно-правових і організаційно-правових гарантій її державного устрою. Втім, ця система потребує вдосконалення. Враховуючи, що державний устрій - це складне за своєю суттю, змістом та формою явище, процес розвитку і вдосконалення його гарантій складний і багатогранний.

Безумовно, кожному напряму і виду діяльності держави у сфері гарантування державного устрою притаманні свої особливості, що певною мірою проявляється в діяльності органів та посадових осіб державної влади, їх функціях та повноваженнях.

Втім, розвиток гарантій державного устрою і вдосконалення конституційно-правового механізму їх забезпечення зумовлюються внутрішніми і зовнішніми, об'єктивними і суб'єктивними чинниками. Вагоме значення належить внутрішнім об'єктивним чинникам (політичним,

господарсько-економічним, соціально-культурним, природно-географічним тощо). Однак найбільш важливе значення в розвитку системи гарантування державного устрою має подальше зміцнення нормативно-правових, організаційних, фінансових, матеріально-технічних, інформаційних, наукових основ діяльності відповідних суб'єктів, формування та здійснення вивіреної державної муніципальної та регіональної політики, реформування адміністративно-територіального устрою тощо.

Значною мірою недостатня увага до державно-територіальних проблем у сучасній Україні обумовлює труднощі у загальному доктринальному розумінні таких феноменів, як унітаризм, федералізм і федералізація, регіоналізм і регіоналізація, децентралізація та деконцентрація тощо, так і прикладному аспекті, свідченням якого є вкрай непослідовна політика держави у відповідній сфері, складність та неоднозначність нинішніх політико-правових процесів, зокрема, проведення антиконституційного референдуму 16 березня 2014 р. в Автономній Республіці Крим з наступною окупацією цієї адміністративно-територіальної одиниці України Російською Федерацією, загострення військово-політичної ситуації в Луганській і Донецькій областях та самопроголошення так званих Луганської народної республіки (ЛНР) та Донецької народної республіки (ДНР), спроби утворити інші квазідержавні утворення на території України тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адміністративно-територіальна реформа в Україні: політико-правові проблеми : моногр. /І. О. Кресіна [та ін.] ; ред. І. О. Кресіна ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. —К., 2009. — 480 с.
2. Адміністративно-територіальний устрій України. Історія. Сучасність. Перспективи : моногр. /В. С. Куйбіда [та ін.] ; заг. ред. О. В. Турчинов ; Секретаріат Кабінету Міністрів України. — К.,2009. — 615 с.
3. Бабурин С. Н. Территория государства: правовые и геополитические проблемы. — М., 1997. —480 с.
4. Батанов О. В. Місцеве самоврядування в умовах глобалізації // Електронний науково-практичний журнал «Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія: Правничі науки». — 2014. — Вип. 1.
5. Бей О. Як облаштувати федеративну державу: до пит. Адміністративної реформи в Україні//Політ. і час.—2000.—№3-4.—с. 72-85.
6. Беляєва, М. В. Політична система суспільства як основа функціонування держави в політичній сфері // Актуальні питання політики. — 2006. — Вип. 29. — с. 378–383.
7. Березінська Н. Децентралізація: поняття, види та доцільність її реалізації. // Вісник УАДУ. — 1999.— №1.— с.117-125
8. Вовк Ю. Ідея федералізму в Україні в контексті посилення впливу регіонів // Право України. — 2004. — № 10. — с. 19-21.
9. Возняк Т. Чи була і чи можлива демократія в Україні//критика.—2001.--№ 7-8. с.4-5.
10. Говлет М. Дослідження державної політики:цикл та підсистеми політики/М. Говлет, М. Ралиш; Перекл з англ.. О. Рябов.—Л.: Кальварія, 2004.—262 с.
11. Голос України. — 2005. — 29 липня. — с. 2.

12. Гончаренко, В. Державно-правове будівництво в перші роки незалежної України (24 серпня 1991 р. – середина 1996 р.) // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1999. – № 4. – с. 80–88.
13. Гдичинський Б. П. Державний устрій України: політико-історичний аспект : моногр. /Чернівецький національний ун-т ім. Юрія Федьковича. — Чернівці, 2007. — 167 с.
14. Грачев Н. И. Государственный суверенитет и формы территориальной организации современного государства: основные закономерности и тенденции развития : монография. — М. ; Волгоград, 2009. — 468 с.
15. Дашутін Г. Перспектива української моделі демократичної соціально-правової держави//Вища освіта Україна.—2005.-№2.- с. 24-29.
16. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування : навч. посіб. — К., 2006. — 256 с.
17. Журавський В. Щодо реформування адміністративно-територіального устрою України // Право України. – 2005. – № 8. – с. 16-18.
18. Иринин А. Е. Сущность унитарной формы государственного устройства: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01. — Краснодар, 2007. — 174 с.
19. Кириченко В. М., Куракін О. М. Теорія держави і права модульний курс: Навчальний посібник. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — с. 264.
20. Коваленко А. О. Політичний аналіз і програмування.—К.: Наук. Світ, 2002.—201 с.
21. Комісарчук Ю. Нерозв'язані проблеми законодавства України//Право України.—2000.-№ 12.-с. 64-66.
22. Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол. : В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. ; Нац. акад. прав. наук України. — 2-е вид., переробл. і допов. — Х., 2011. — 1128 с.
23. Конституційне право України. / За ред. В. Ф. Погорілка.— К., 1999.— 735с.
24. Копиленко О., Копиленко М. Український федералізм. // Місьцеве та регіональне самоврядування України. Вип. 1-2.— К., 1994.— с.23-30.

25. Корнієнко М. І. Конституційно-правові основи місцевого самоврядування // Муніципальне право України : підруч. / кол. авт. ; за ред. В. Ф. Погорілка, О. Ф. Фрицького. — К., 2006. — 592 с.
26. Котюк В.О. Основи держави і права / В.О. Котюк. — К.: Вентурі, 1995. — 176 с.
27. Кульчицький С. Формування політичної системи в незалежній Україні// істр. В шк. Укр.—2000.-№2.—с.21-25.
28. Кучабський О. Г. Адміністративно-територіальна організація України: теорія, методологія, механізми становлення : моногр. — Л., 2010. — 315 с.
29. Крусян А.Р. Адміністративно-територіальний устрій України як основа системи органів публічної влади // Актуальні проблеми держави і права. — 2005. — Вип.26. — с. 64-69.
30. Лексин И. В. Территориальное устройство России: Конституционно-правовые проблемы. — М.,2014. — 432 с.
31. Линецький, С. Методологічні засади осмислення місця і ролі державного режиму в структурі державного ладу України // Право України. — 2000. — № 6. — с. 19–23.
32. Магновський І. Й. Територіальний устрій України : моногр. — Івано-Франківськ, 2011. — 474 с.
33. Маляр І.В. "Основи правознавства" Підручник.—К.: Країна мрій, 2001.— 210 с.
34. Мацькевич, М. Державотворчі процеси в Україні на сучасному етапі її розвитку: проблеми і перспективи // Право України. — 2009. — № 2. — с. 74–78.
35. Молдован В. В. Основи держави і права. Курс лекцій: Навч. пос. для юр. фак. вузів.— К.: Юмана, 1996.— 176 с.
36. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. — Х.: Право, 2009. - 598 с.

37. Наливайко, Л. Р. Ознаки гарантій державного ладу України // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць – 2009. – № 1. – с. 12–16.
38. Наукові записки. Т.31. Політичні науки//Нац.Ун-т. «Києво-Могилянська академія; Заг. редкол.: В. С. Брюховецький, М. Т. Брик, В. П. Моренець та ін.—К.: ВД. «КМ Академія», 2004.—74 с.
39. Новик В. П. Правове регулювання адміністративно-територіального устрою та механізми його удосконалення // Право України. – 2008. – № 1. – с. 103 – 106.
40. Новик В.П. Система адміністративно-територіального устрою України: swot – аналіз // Університетські наукові записки: Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007. – № 3 (23). – с. 70 – 78.
41. Новик В. П. Формування адміністративно-територіальної структури України: історичні реалії та сучасні проблеми // Зб. наук. пр. НАДУ при Президентіві України. – 2004. – Вип. 2. – с. 18 – 32.
42. Новик В. П. Сучасний стан адміністративно-територіального устрою та шляхи його вдосконалення // Вісник НАДУ при Президентіві України. – 2004. – № 2. – с. 43 – 49.
43. Основи демократії: Навч. Посібник для студентів ВНЗ/ Авт. колектив: М. Бессонова, О. Бірюков, С. Бондарук та ін.; За заг. Ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищ. освіти АПН України, Укр.-канад. Проект "Демократична освіта", Інститут вищої освіти.—К.; Вид-во "Ай Бі", 2002.—684 с.
44. Основи держави і права. Навч. Посібник. / За ред. А. М. Колодія, А. Ю. Олійника.– К.: Либідь, 1997.– 208с.
45. Орзіх М.П. Інноваційна реконструкція адміністративно-територіального устрою України // Право України. – 2005. – № 7. – с. 11-15.
46. Падалко, Г. В. Про деякі перспективи розвитку функцій держави у сфері місцевого самоврядування // Бюл. М-ва юстиції України. – 2006. – № 10 (60). – с. 134–143.

47. Пал Л. А. Аналіз державної політики/перекл. З англ. І. Дзюб.—К.: Основи, 1999.—424 с.
48. Політологія: підручник / за заг.ред. В.Г. Кремня, І.М. Горлача. – Х.: Друк. центр «Єдиноріг», 2001. – 639 с.
49. Політична наука. Словник: категорії, поняття і терміни / За ред. Б. Кухти.— Львів : Кальварія, 2003. – 500 с.
50. Правові засади оптимізації адміністративно-територіального устрою : моногр. / І. О. Кресіна (керівник авт. кол.); Д. І. Грицяк, А. А. Коваленко, О. В. Кукуруз та ін. ; за ред. І. О. Кресіної. —К., 2013. — 327 с.
51. Приходько К. В. Политическое измерение основ конституционного строя Украины // Курс конституционного права Украины : учеб. / под ред. М. А. Баймуратова и А. В. Батанова. — Сумы, 2012. — Т. 2. Конституционный строй Украины. — с. 453–492.
52. Про внесення змін до Конституції України : проект Закону України від 8 грудня 2004 року № 3207-1 // Голос України. – 2005. – 13 січня.
53. Про територіальний устрій України : проект Закону України : в редакції від 14 квітня 2005 року // Урядовий кур'єр. – 2005. – 22 квітня.
54. Реформування адміністративно-територіального устрою: український та зарубіжний досвід : моногр. / І. О. Кресіна та ін. ; за ред. І. О. Кресіної ; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. — К., 2011. — 399 с.
55. Рудик П.А. Конституційна реформа в Україні : проблеми та перспективи / П.А. Рудик. – К.: Атіка, 2006. – 256 с.
56. Рябов С. Г. Політологічна теорія держави. 2-е вид.—Київ: ТанDEM, 1996.— 240 с.
57. Селіванов В. До проблеми методологічного забезпечення теоретичного аналізу державотворення і правотворення в Україні [текст] / В. Селіванов // Право України. – 2006. – № 4. – с. 21–28.
58. Соліванов В.Правова політика України//Право України.—2001.-№ 12.— с. 6-15.

59. Сурмило С. М. Україна—демократична, правова держава // Позакл. Час.— 2002.-№18 (верес.).—с.16—19.
60. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.
61. Татаренко Т. М. Адміністративно-територіальний устрій у системі територіальної організації України // Держава і право. — К., 2007. — Вип. 38/2007. — с. 695.
62. Телешун С. О. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики. — Івано-Франківськ, 2000. — 318 с.
63. Телешун С. О. Державний устрій України: проблеми політики теорії і практики. —Донецьк, 2011. — 305 с.
64. Телешун С. Теоретичні аспекти визначення поняття «державний устрій України». /Вісник УАДУ .-1999.- №4.- с.55-59.
65. Телешун С. Ідеологія розвитку: вдосконалення державного устрою України, окремі дискусійні питання. // Зб. Наук. праць УАДУ.– вип.1.– К.: 2000.– 456с.
66. Телешун С. Поняття державного устрою України: проблеми теорії і практики. // Право України.–2000.– №6.– с. 14-19.
67. Телешун С. Державний лад і державний устрій. Знайомі незнайомці? // Віче.– 2000.– №1.– с. 30-39.
68. Устименко В. Державний устрій. Яким вбачається він українським партіям // Віче.– 1997.– №6.– с. 141-154.
69. Шетшученко Ю. Погоріло В. Правові аспекти розвитку української держави//Вісник НАН України.—2000.-№ 12.- с. 5-8.
70. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія : підручник / П. П. Шляхтун. – К.: Центр учб. літ., 2010. – 472 с.
71. Шкуратенко, О. Погляд на українську державність під кутом зору міжнародної правосуб'єктності // Право України. – 2002. – № 9. – с. 33–37.